Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

Eolas do Vótálaithe faoi Mhíchumas

Ullmhaithe ag An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta

gov.ie/ tithiocht

1. Réamhrá ... 3

2. Vótáil ag stáisiún vótaíochta eile ... 3

3. Rochtain laistigh de Stáisiúin Vótaíochta ... 4

4. Cúnamh le vótáil ... 5

5. Postvótáil ... 7

6. Vótáil ag Ospidéil, Tithe Altranais, srl. ... 9

7. Dlí Toghcháin ... 10

8. Bileoga Eile ... 11

Eolas do Vótálaithe faoi Mhíchumas

1. Réamhrá

Tá socruithe speisialta ann chun Cúnamh leis na toghthóirí sin a bhfuil tinneas nó mhíchumas orthu a gcearta vótála a fheidhmiú. Tugtar mionsonraí sa bhileog seo faoi na socruithe sin, ar féidir achoimre a dhéanamh orthu mar seo a leanas:

- vótáil ag stáisiún vótaíochta eile mura bhfuil rochtain ar stáisiún áitiúil an duine inrochtana;
- postvótáil ag toghthóirí a chónaíonn sa bhaile agus nach féidir leo dul go dtí an stáisiún vótaíochta mar gheall ar mhíchumas nó thinneas;
- saoráidí vótála speisialta a chuirtear ar fáil in ospidéil, tithe altranais nó institiúidí cosúla mar iad do chónaitheoirí nach féidir leo dul go dtí an stáisiún vótaíochta mar gheall ar mhíchumas nó thinneas;
- cúnamh le vótáil ag an stáisiún vótaíochta ó chompánach nó ón oifigeach ceannais do dhaoine le lagú radhairc, míchumas coirp nó deacracht litearthachta;
- úsáid a bhaint as grianghraif agus suaitheantais páirtí polaitíochta a úsáid ar pháipéir bhallóide chun Cúnamh le daoine a bhfuil lagú radhairc orthu agus le daoine a bhfuil deacrachtaí litearthachta acu;
- cóip den pháipéar ballóide i gcló mór a bheith ar taispeáint i stáisiúin vótaíochta chun tuilleadh cúnamh a thabhairt do daoine a bhfuil lagú radhairc orthu agus le daoine a bhfuil deacrachtaí litearthachta acu;
- Teimpléad Páipéir Ballóide a bheith ar fáil le cur ar chumas vótálaithe a bhfuil lagú radhairc orthu a bpáipéar ballóide a mharcáil gan chúnamh.

2. Vótáil ag stáisiún vótaíochta eile

A mhéid is féidir, caithfidh údaráis áitiúla a ndícheall a dhéanamh ionaid vótaíochta a cheapadh ina mbeidh rochtain ag úsáideoirí cathaoireacha rothaí

ar stáisiún vótaíochta amháin ar a laghad. Is é nó í an ceann comhairimh an duine atá freagrach as toghchán a stiúradh i ngach toghlach. I mBaile Átha Cliath agus i gCorcaigh is é an sirriam cathrach nó contae an ceann comhairimh, sa chuid eile den tír is é an cláraitheoir contae é. Má bhíonn deacracht ag duine rochtain a fháil ar stáisiún vótaíochta áitiúil, féadfaidh siad iarratas a dhéanamh i scríbhinn chuig an gceann comhairimh – seachtain ar a laghad roimh an lá vótaíochta – chun a bheith údaraithe chun vótáil ag stáisiún vótaíochta eile sa toghlach céanna. Tabharfaidh an ceann comhairimh fógra poiblí de na stáisiúin vótaíochta go léir sa toghlach nach bhfuil rochtain ag úsáideoirí cathaoireachta rothaí orthu.

Nuair a bhíonn iarratas á dhéanamh, ba chóir do dhuine an chúis nach féidir leo rochtain a fháil ar a stáisiún vótaíochta a mhíniú. Má chuireann duine a riachtanais ar leith in iúl do cheann comhairimh cabhróidh sé leis an bpróiseas stáisiún oiriúnach eile a roghnú. Más féidir, ba chóir dóibh stáisiún vótaíochta eile a mholadh a bheidh inrochtana agus áisiúil dóibh féin. Seolfaidh an ceann comhairimh údarú scríofa á chur ar a gcumas vótáil ag stáisiún vótaíochta eile sa toghlach céanna, de ghnáth an stáisiún a bheidh molta acu féin. Ba chóir an t-údarú sin a thabhairt ar aird nuair a théann siad chun vótála ag an stáisiún sin (meabhraigh fianaise chéannachta a bheith leat chomh maith). Nuair a bheidh stáisiún eile ina vótálfar sannta, ní fhéadfaidh le duine vótáil ina stáisiún áitiúil.

3. Rochtain laistigh de Stáisiúin Vótaíochta

Tá an t-urrann vótála caighdeánach deartha chun freastal ar vótálaithe ina seasamh suas chun a bpáipéir bhallóide a mharcáil ar laftáin atá ag an meánairde básta. D’fhéadfadh sé nach mbeadh na hurranna sin oiriúnach do dhaoine scothaosta agus do dhaoine faoi mhíchumais. Bíonn ar chinn comhairimh bord agus cathaoir a chur ar fáil ag stáisiúin vótaíochta inar féidir le toghthóirí vótáil má bhíonn sé sin a bheith níos áisiúla dóibh.

4. Cúnamh le vótáil

Is ar an oifigigh cheannnais, arb é an duine a iarrann ainm agus seoladh an thoghthóra agus a fhéachann ar an gcárta faisnéise vótaíochta ar theacht ag an stáisiún, atá an fhreagracht vótaíocht a ghlacadh ag stáisiún vótaíochta. D'fhéadfadh oifigeach ceannais maoirseachta a bheith ar dualgas freisin. Áirítear ar a bhfreagrachtaí monatóireacht a dhéanamh ar na socruithe do vótálaithe faoi mhíchumas. Glaofaidh aon duine den fhoireann atá ar dualgas ar an oifigigh cheannais maoirseachta má iarrann tú orthu sin a dhéanamh.

Is gníomhaíocht bhunúsach dhaonlathach í an vótáil agus tá nósanna imeachta diana i bhfeidhm lena chinntiú go ndéantar i gceart í agus go gcothabháiltear rúndacht agus slándáil na ballóide. Mar shampla, ní cheadaítear vótáil le cúnamh ach amháin in imthosca teoranta.

Tá an dlí sonrach faoi na cineálacha toghthóirí ar féidir cúnamh a thabhairt dóibh le vótáil agus conas agus cé leis ar féidir cuidiú leo. Caithfidh an t-oifigigh cheannais an dlí sin a chur i bhfeidhm, a bhfuil sé i gceist aige a chinntiú ***go bhféadfaidh*** toghthóir vótáil fad is a chosnaítear rúndacht an vóta sin.

Ag brath ar an gcineál míchumais, féadfar cúnamh a thabhairt do thoghthóir vótáil ar thrí bhealach.

Vótáil Compánaigh:

I gcás lagú radhairc, míchumais choirp nó deacrachta litearthachta, féadfaidh toghthóir cúnamh vótála a fháil ó chompánach. Chun gníomhú mar chompánach, caithfidh duine a bheith sé bliana déag d'aois ar a laghad, ní mór dó a bheith ina iarrthóir nó ina ghníomhaire iarrthóra agus ní fhéadfaidh sé cabhrú le níos mó ná beirt toghthóirí i dtoghchán. Ní fhéadfaidh an oifigigh cheannais cead a thabhairt do chompánach cúnamh a thabhairt do thoghthóir mura bhfuil siad sásta go gcomhlíonann an compánach na coinníollacha seo. Mura bhfuil duine incháilithe le gníomhú mar chompánach, is féidir leis an toghthóir duine eile a fháil chun gníomhú mar chompánach nó féadfaidh siad iarraidh ar an oifigeach ceannais cúnamh a thabhairt dóibh.

Cúnamh ón oifigeach ceannais:

Is féidir leas a bhaint as an tsaoráid seo i gcás lagú radhairc, míchumais choirp nó deacrachta litearthachta a chuireann cosc ar an toghthóir vótáil gan chabhair ach nach mian leis nó léi cúnamh a fháil ó chompánach.

Faoin nós imeachta seo, téann an t-oifigeach ceannais agus na gníomhairí pearsanaíochta leis an toghthóir go dtí cuid den stáisiún vótaíochta nach dtarlódh le daoine eile comhrá i ngnáth-tuineacha a chloisteáil. Más gá, cuirfidh an t-oifigeach ceannais iontráil chuig an stáisiún vótaíochta ar fionraí agus glantar an stáisiún lena chinntiú nach dtarlódh le haon duine eile an próiseas vótála a chloisteáil. Is cosaint é láithreacht na ngníomhairí pearsanaíochta chun a dheimhniú go gcomhlíonann an t-oifigeach ceannais do threoracha. Is cosaint é don toghthóir agus don oifigeach ceannais. Faoi mar is amhlaidh le gach duine a bhíonn páirteach i vótaíocht, tá oibleagáid reachtúil ar ghníomhairí pearsanaíochta rúndacht na ballóide a choinneáil.

Fiafróidh an t-oifigeach ceannais cé na hiarrthóirí ar mian leis an toghthóir vótáil ar a son agus marcálfaidh sé an páipéar ballóide de réir na dtreoracha sin. Más gá, léifidh an t-oifigeach ceannais amach sonraí an pháipéir ballóide i ndáil le gach iarrthóir agus fiafróidh sé cén t-iarrthóir ar mian leis an toghthóir a vóta chéad rogha a thabhairt dó. Déanfaidh sé/sí an nós imeachta sin an athuair do vóta dara rogha an toghthóra agus mar sin de. Nuair a bheidh an páipéar ballóide marcáilte de réir threoracha an toghthóra, cuirfidh an t-oifigeach ceannais sa bhosca ballóide ar an ngnáthbhealach é.

Cuireann an dlí cosc go sonrach ar oifigeach ceannais gníomhú ar aon treoracha scríofa a fhaightear ó vótálaí. Is í an chúis atá leis seo ná go mb’fhéidir nach léiríonn na treoracha scríofa fíormhianta an vótálaí – d’fhéadfadh sé gur duine éigin eile a scríobh iad, mar shampla.

Ba chóir d’aon duine ar mian leo cúnamh chun vótála a fháil **ón oifigeach ceannais**, más féidir, dul chuig an stáisiún vótaíochta i bhfad sula ndúnfaidh sé san oíche. D’fhéadfadh sé tamall a thógáil cúnamh a thabhairt do thoghthóir agus ceadaíonn an dlí, dá bhrí sin, don oifigeach ceannais iarratas ar chúnamh

a dhiúltú i rith an dá uair an chloig deiridh den vótáil (i.e. an t-am is gnóthaí) dá gcuirfí moill nó bac ar dhaoine eile trí chúnamh a thabhairt do thoghthóir amháin. Bíonn drogall ar oifigigh ceannais an chumhacht seo a úsáid agus ba cheart nach mbeadh gá lena húsáid le comhar ciallmhar. Ní bhaineann an srian seo le vótáil compánaigh, i.e. is féidir le toghthóir cúnamh a fháil ó chompánach ag aon tráth i rith na n-uaire vótaíochta.

Teimpléad Páipéar Ballóide

Féadfaidh daoine le lagú radhairc Teimpléad Páipéar Ballóide (atá ar fáil i ngach stáisiún vótála) a úsáid chun a vóta a chaitheamh. Is gléasanna iad seo ar féidir iad a cheangal de páipéar ballóide chun a chur ar chumas vótálaithe a bhfuil lagú radhairc orthu vótáil faoi rún. Tá dhá chineál Teimpléad Páipéir Ballóide ann, ceann amháin le húsáid ag toghcháin agus ceann le húsáid ag reifrinn.

Ag reifrinn is rogha Is Tá/Níl é Teimpléad an Pháipéir Ballóide. Sa Teimpléad Páipéir Ballóide tá litreacha ardaithe, cló mór, Braille agus rannóg gearrtha amach chun cabhrú le daoine teacht ar an áit ar cheart an vóta a mharcáil.

I gcás toghcháin, oibríonn an Teimpléad Páipéir Ballóide i gcomhar le huimhir Shaorghlao 1800 a chuireann na hiarrthóirí ar an eolas san ord a fhreagraíonn do na huimhreacha ar an Teimpléad Páipéir Ballóide. Cuirtear an uimhir Shaorghlao ar fáil do vótálaithe a bhfuil sé ar intinn acu an teimpléad a úsáid, chomh luath agus is féidir tar éis ainmniúcháin iarrthóirí toghcháin a fháil. Fanann an uimhir gníomhach suas go dtí agus lá na vótaíochta san áireamh.

5. Postvótáil

In imthosca go gcuireann míchumas nó tinneas coirp cosc ar thoghthóir dul go dtí stáisiún vótaíochta, is féidir leo postvótáil trí iarratas a dhéanamh ar liosta na bpostvótálaithe a ullmhaíonn agus a choimeádann údaráis chlárúcháin mar chuid de chlár na dtoghthóirí.

Is féidir iarratas a dhéanamh ar liosta na bpostvótálaithe ag am ar bith a luaithe a bhíonn an toghthóir incháilithe le cur ar liosta na bpostvótálaithe. Mar sin féin, i

gcás ina bhfuil dáta socraithe le haghaidh vótaíochta, is é an dáta is déanaí chun iarratais ar vóta poist a fháil maidir le hócáid toghcháin ar leith ná –

- dhá lá tar éis dáta lánscoir na Dála i gcás olltoghcháin;
- dhá lá tar éis an t-ordú lá vótaíochta a dhéanamh i gcás fothoghchán Dála;
- i gcás toghcháin Uachtaránachta, Eorpaigh nó áitiúil nó Reifreann ní mór iarratas a bheith faighte ag an údarás clárúcháin dhá lá is fiche ar a laghad roimh lá na vótaíochta (gan an Domhnach, Aoine an Chéasta nó Laethanta Saoire Poiblí san áireamh).

I gcás ina bhfaightear iarratas tar éis an ama sin ní bheidh aon éifeacht aige don imeacht toghcháin sin.

Féadfaidh údaráis chlárúcháin aon fhaisnéis nó doiciméid a thacaíonn leis an iarratas a éileamh. I gcás céad iarratais, agus aon uair a éilíonn na húdaráis chlárúcháin i gcás iarratais ina dhiaidh sin, ní mór deimhniú ó lia-chleachtóir cláraithe (amhail liachleachtóir ginearálta) a bheith ag gabháil leis.

Is féidir foirmeacha iarratais a fháil ó teagmháil a dhéanamh leis na comhairlí contae, cathrach agus contae ábhartha nó is féidir é a íoslódáil ó www.checktheregister.ie. Ag toghchán nó reifreann, seolfar chuig postvótálaí sraith de dhoiciméid vótála, ina bheidh páipéar ballóide, admháil don pháipéar ballóide, clúdach chun an páipéar ballóide marcáilte a chur ann agus clúdach níos mó chun na doiciméid vótála a chur ar ais chuig an gceann comhairimh. Nuair a bheidh an páipéar ballóide marcáilte, caithfidh an toghthóir é a chur sa chlúdach marcáilte “Clúdach Páipéir Ballóide” agus é a shéalú. Ba chóir an clúdach seo leis an admháil don pháipéar ballóide comhlánaithe a chur isteach ansin sa chlúdach mór atá dírithe chuig an gceann comhairimh, é a shéalú agus a phostáil láithreach. Caithfear an páipéar ballóide a chur sa phost agus ní féidir é a shíneadh chuig an gceann comhairimh.

6. Vótáil ag Ospidéil, Tithe Altranais, srl.

Is féidir le duine a bhfuil cónaí air in ospidéal, i dteach altranais, saoráid meabhairshláinte nó i bhforas dá leithéid agus atá faoi mhíchumas nó a bhfuil tinneas coirp a chuireann cosc orthu dul chuig stáisiún vótaíochta vótáil ag an ospidéal, teach altranais srl. má dhéanann síad iarratas ar bheith ar an liosta vótálaithe speisialta a ullmhaíonn agus a chothabhálann údaráis chlárúcháin (comhairle cathrach agus contae) mar chuid de chlár na dtoghthóirí. I gcás céad iarratais, agus aon uair a éilíonn na húdaráis chlárúcháin i gcás iarratais ina dhiaidh sin, ní mór deimhniú ó lia-chleachtóir cláraithe (amhail liachleachtóir ginearálta) a bheith ag gabháil leis.

Féadfar iarratas a dhéanamh ag am ar bith a luaithe a bheidh an toghthóir incháilithe le cur ar an liosta vótálaithe speisialta. Mar sin féin, i gcás ina bhfuil dáta socraithe le haghaidh vótaíochta, is é an dáta is déanaí chun iarratais ar vóta speisialta a fháil maidir le hócáid toghcháin ar leith ná –

- dhá lá tar éis dáta lánscoir na Dála i gcás olltoghcháin;
- dhá lá tar éis an t-ordú lá vótaíochta a dhéanamh i gcás fothoghchán Dála;
- i gcás toghcháin Uachtaránachta, Eorpaigh nó áitiúil nó Reifreann ní mór iarratas a bheith faighte ag an údarás clárúcháin dhá lá is fiche ar a laghad roimh lá na vótaíochta (ag tabhairt neamhairde d'aon lá eisiata).

I gcás ina bhfaightear iarratas tar éis an ama sin ní bheidh aon éifeacht aige don imeacht toghcháin sin.

Is féidir foirmeacha iarratais a fháil ó teagmháil a dhéanamh leis na comhairlí contae, cathrach agus contae ábhartha nó is féidir é a íoslódáil ó www.checktheregister.ie.

I gcás ina bhfaightear iarratas tar éis an ama sin ní bheidh aon éifeacht aige don imeacht toghcháin sin.

Ag toghchán nó reifreann, cuirfear in iúl don toghthóir an lá agus an t-am (am/pm) a dtiocfaidh oifigeach ceannais speisialta chuig an ospidéal, teach altranais, saoráid meabhair-shláinte nó in institiúid dá samhail. Beidh fianaise

chéannachta agus barrántas ceapacháin ar iompar ag an oifigeach ceannais speisialta a chuirfidh sé/sí i láthair an toghthóra lena iniúchadh ar theacht. Beidh Garda i dteannta an oifigigh ceannais speisialta arb é an ról a bheidh acu na páipéir bhallóide a ghardáil (ar an tslí chéanna a dhéantar i stáisiún vótaíochta) agus gníomhú mar fhinné neamhspleách lena chinntiú go ndéantar an nós imeachta vótála i gceart.

Is é nó í an t-oifigeach ceannais agus an Garda amháin a fhéadfaidh a bheith i láthair nuair a bhíonn an vóta á chaitheamh. Tabharfaidh an t-oifigeach ceannais dearbhú céannachta don toghthóir agus finneoidh sé é. Marcálann an toghthóir an páipéar ballóide faoi rún ansin, cuireann sé sa chlúdach speisialta a chuirtear ar fáil é, dúnann sé an clúdach agus tugann sé don oifigeach ceannais é.

Má bhíonn gá le cúnamh chun vótála, tabharfaidh an t-oifigeach ceannais speisialta é ar an tslí chéanna a dhéantar ag stáisiún vótaíochta.

I gcás eisceachtúil nach bhfuil an t-ospidéal, an teach altranais, an tsaoráid meabhair-shláinte nó foras dá samhail de chuid an vótálaí speisialta inrochtana don oifigeach ceannais speisialta, féadfaidh an ceann comhairimh nósanna imeachta vótála speisialta a chur i bhfeidhm, amhail postvóta a eisiúint chuig na vótálaithe speisialta lena mbaineann.

7. Dlí Toghcháin

Ní airbheartaíonn an t-eolas atá sa bhileog seo a bheith ina ráiteas deifinídeach den dlí ar chlárú toghthóirí, ar chúnamh le vótáil, ar liosta na bpostvótálaithe, agus ar an liosta vótálaithe speisialta. Tá an dlí le fáil go príomha san fhoráil dlí seo a leanas, arna leasú:

- Cuid II den Acht Toghcháin 1992 agus sa Dara Sceideal ag gabháil leis.
- Cuid III den Acht um Athchóiriú Toghcháin 2022.

Tá na hAchtanna seo ar fáil ó Fhoilseacháin an Rialtais, Oifig na nOibreacha Poiblí, Sráid Jonathan Swift, Baile Átha Troim, An Mhí. Is féidir iad a íoslódáil freisin ó láithreán gréasáin an Oireachtais ag www.oireachtas.ie

8. Bileoga Eile

Seo a leanas na bileoga eile sa tsraith seo atá ar fáil ar láithreán gréasáin na Roinne www.gov.ie/tithiocht:

- An chaoi a dToghtar an tUachtarán
- An Reifreann in Éirinn
- An chaoi a dToghtar an Dáil (Teach na nIonadaithe)
- An chaoi a dToghtar an Seanad
- Parlaimint na hEorpa: An chaoi a Toghtar Feisirí na hÉireann
- Conas a Toghtar Baill Údaráis Áitiúla
- Clár na dToghthóirí

AN ROINN TITHÍOCHTA, RIALTAIS ÁITIÚIL AGUS OIDHREACHTA

Bealtaine 2023

gov.ie/tithiocht

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland